

Móra Ferenc és Tápai Antal

Kapcsolatuk kezdetéről — megismerkedésükről — már olvashattunk. Vajda László (1909—1968) bibliográfiája (*Móra Ferenc írásai. Szeged, 1970.*) hozta felszínre Móra tárcáját a „kis Tápairól” (*Délmagyarország, 1930. január 5.*), majd ennek alapján Péter László a Délmagyarországban (*1970. március 8.*) elevenítette föl megismerkedésük történetét.

Most a két alkotó, az író és a szobrász kapcsolatát teljességében igyekszünk föl-tárni, mindkettőjük írásaira, leveleire és az 1902-ben született művész visszaemlé-kezéseire támaszkodva.

Első „találkozásuk” 1912-ben történt. A Szegedi Napló rajzot közölt a Földműves utcai „Kazali iskola” tízéves diákjától. Móra jó barátjának, Domokos László (1882—1973) újságírónak a felesége, *Löllbach Emma* (1885—1966) pedagógus azt vizsgálta, miként hat a Balkánon folyó török—bolgár háború a kisdíákokra. Domokosné a leg-érdekesebb válaszokat a Szegedi Napló 1912. karácsonyi számában közölte, köztük Tápai Antal — csatajelenetet ábrázoló — rajzát is.

Móra említett tárcájában azt írja, hogy amikor bemutatták neki Tápai Antalt, nyomban visszaemlékezett az „értelemtől villogó szemű”, 14 évvel azelőtti elemista diákra. A szobrász szerint az írói szabadság, az állandóan működő alkotói lelemény kerekítette ilyené a történetet, hiszen 1912-ben nem találkoztak.

A fiatal Tápai — amint írja — a 20-as évek elején „óvakodott be” először a Somogyi-könyvtárba. A *szegedi ötösfogat* című cikkében (*Délmagyarország, 1972. november 26.*) erről így ír:

„... A múzeum folyosóján megpillantottam néha — szivarral a szájában — Mórát, az Igazgató Urat. Jól öltözött volt, igazi úr. Akkor úgy éreztem, hogy széles szakadékok két oldalán állunk, és soha nem kerülünk közel egymáshoz. A múzeum és a könyvtár atmoszférája idegen világ volt a számomra. Nyugtalanító volt: gátló és serkentő. Ha ritkán megpillantottam Mórát, csak tisztelettel néztem rá. Nem is akartam a közelébe jutni. Ő izent értem...”

Megismerkedésükre 1926-ban került sor. Cs. *Sebestyén Károly* (1876—1956), aki a Boldogasszony sugárúti (ma: Április 4. útja) III. kerületi állami polgári fiúiskolában Tápai rajztanára volt, a Kárász utcai Domán szőnyegkereskedés kirakatában meglátta a művész *Riadó* című lovaskompozícióját. Fölkereste volt tanítványát, és megnézte a munkáit. Ekkor említette meg Mórának, hogy „van itt a rókusai gépműhelyben egy kis lakatosinas, aki szobrásztalentumnak ígérkezik”. Arra gondolt, hogy Móra tekintélyét és kapcsolatait esetleg föl lehetne használni a tehetséges fiatalember támogatására. Az író először tiltakozott:

„... Szokásom szerint kijelentettem, hogy művésztehetségek felfedezésével nem foglalkozom. Elismerem, hogy ez nem szép tőlem, de inkább viselem az érzéketlenség vádját, minthogy lelkiismeretfurdalásaim legyenek elrontott életek miatt.”

Cs. Sebestyén tovább próbálkozott. Bevitte a kultúrpalotába Tápai egyik munkáját, és megmutatta Mórának. Az író meglepett, de hozzáfűzi, hogy „a nevét még ekkor se jegyeztem meg a gyerekeknek”. Ehhez újabb fordítély kellett:

„... az asztalomra csempésztek egy levelet. Nehéz volt elolvasni, mert sok volt benne a helyesírási hiba. De az ötödik sorban már nem az ortográfiai hibákat lát-tam, hanem azt, hogy itt erős kéz hajigálódzik olyan súlyos problémával, mint az, hogy tulajdonképpen mi a művészet lényege...”

... — Ki írja ezt a levelet?

— A kis Tápai. Az a kis lakatosinas.

— Kinek írja?

— Egy inasbarátjának, Pestre.

Ezen a lépén aztán megragadtam. Hogy egy szegedi lakatosinas Tolsztojt és Rus-kint olvassa, és polémiát kezdjen róluk és velük egy pesti lakatosinas bevonásával,

ez olyan fantasztikus dolognak tetszett, amilyent én inasiskolai tanító-koromban se pipáltam...

... — Hát hogy is hívják azt a fiút?

— Tápai Antal.

— No majd egyszer vezessétek be hozzám."

Tápai 1926 február vagy március hónapjában mutatták be Mórának. A művész egyik cikkében (*Délmagyarország*, 1972. november 26.) így írja le az első találkozást:

„...Cs. Sebestyén Károly, régi rajz-tanárom mutatott be neki. Jólidomítottan bokáztam és hajlongtam előtte. Nagyságos Igazgató Úrnak szólítottam. »Nagyságos a fene, Feri bátyád vagyok, ha te is úgy akarod.«"

Folytassuk a történetet a Móra-tárcából vett idézettel:

„...Megvallattam, kitapogattam a lelkét, benéztem a villogó szemek mögé és levélíráshoz szántam magam, pedig azt az én hajszolt életemben nehéz kimódolni.

Először is levelet írtam a tekintetes tanácsnak. Arra kértem a várost, hogy ha ezt a rókusi fiút sikerül bejuttatni a képzőművészeti főiskolára, a város adjon neki havi száz pengőket addig, míg elvégez.

... Aztán Szentgyörgyi Istvánnak írtam, a Képzőművészeti Főiskola szobrász-tanárának. Nem protekciót kértem tőle, hanem szigorúságot..."

Tápai Antal is kérelmet terjesztett elő a tanácshoz, ösztöndíjat kérve tanulmányai idejére. Beadványához egy általa tervezett szegedi műteremház tervrajzát csatolta. (A Csongrád megyei Levéltárban csak Tápai kérelmének akadtam a nyomára, de a levéltári sorszám által jelzett iratoknál nem volt. Móra ilyen tárgyú kérelmet nem terjesztett elő. Minden bizonnyal jó barátjának, a *Szegedi tulipántos ládában* is megörökített *Gaal Endrének* (1860—1934) írhatott, hiszen a kultúrtaácsnok erősen pártfogolta a fiatal művészjelölt kérelmét.)

A májusi fölvételi vizsga kitűnően sikerült. A jelentkezők, abba-abbahagyva munkájukat, Tápai nézték, milyen gyorsasággal alakul a keze nyomán az agyag. A fölvétel híre másik örömhírrrel is párosult: a tanácsülés a főiskolai tanulmányok idejére havi száz pengőt szavazott meg a részére.

A hálás Tápai még azon a nyáron (1926) szobrot készített Móráról. Az író eleinte szabadkozott, de mikor meglátta pártfogoltjának Tardos-Taussig Ármin leányáról mintázott mellszobrát, kötélnek állt. Móra a Somogyi-könyvtárban ült modellt, ahol *Szalay József* (1870—1937), az irodalomszerető főkapitány naponta megtekintette, hogyan halad a munka. A szobor készítésének a körülményeit, otthoni fogadtatását Móra a *Kiformáltatásom* című tárcájában (*Magyar Hírlap*, 1926. október 31.) írta meg. Idézzük a csattanót:

„...Tegnap történt meg a leleplezés, a legszűkebb családi körben. — Ti elfogultak vagytok —, mondtam a feleségemnek meg a lányoméknak, — a ti véleményetekre, bocsássatok meg, nem adok. Hanem majd a gyerek lesz az igazi bíró.

A karomra vettem és odaálltam vele a szobrom elé.

— Te, Ferike, kicsoda ez?

Az unokám rámnézett, aztán a szoborra, és kimondta az ítéletet:

— Pupák.

— Rád ismert, — mondta az öreg nagysága. De ki kell jelentenem, hogy nem volt a hangjában semmi malícia."

A Vademter véleménye sokáig kísérte Tápai. Ha portrét készített, barátai évek múltán is ugratták: vigyázz, nehogy ez is pupák legyen!

A tárcát közölte a *Délmagyarország* 1933. december 3-i száma is, majd a *Magyar göröngy* című írásával (*Szegedi Napló*, 1911. július 8.) egybegyúrva — számtalan költött részlettel és egészen más befejezéssel — *Göröngykeresés* címmel jelent meg a *Göröngykeresés és más csöndes történetek* (Bp. 1935) című kötetben. (Az író a „pupák-motívumot” karikatúrájával kapcsolatban is földolgozta abban az előszóban, amelyet Magyar László *Szegedi panoptikum* című (Szeged, 1926) karikatúra-gyűjteményéhez írt.)

A gipsz mellszoborról fölvétel is készült, melyet Móra 1926-ban így dedikált a Pestre induló Tápainak:

*A vidám viszontlátás
reményében teljes bizalommal
várja vissza első szobrászát
öreg barátja:*

Móra Ferenc

Sz. IX. 6.

A nevezetes szobor — Móra első szobra! — megérdemelné, hogy a Somogyi-könyvtár raktárából a könyvtár valamelyik nyilvános termébe kerüljön. Sajnos, egész fölületét fehér zománccal vonták be, így a visszaverődő fény egybemossa az arc formáit.

A Mórától búcsúzó Tápai útravalóul olyan tanácsot kapott, mely máig visszhangzik a művészen. „Megalkuvás az élet, Tóni fiam. De a te számodra ne a megalkuvások tegyék lehetővé az életet, hanem az önkéntes kötelezettségvállalások.” (Délmagyarország, 1972. nov. 26.)

A főiskolai növendék 1926 szeptemberében Pestre költözött, és sorsának alakulásáról szorgalmasan küldte a beszámolókat a Tisza-parti sokablakos házba. Az író ritkábban válaszolt. Megmaradt levelei — fél évszázad után — most jelennek meg nyomtatásban. A legkorábbi 1926 karácsonyán kelt:

26. XII. 24.

Kedves kis Tápain,
ügy-e maga előtt nem kell mentekeznem, hogy csak most adok visszhangot? És attól se kell félnem, hogy félreért és miután hiába várja a visszhangot, maga is elhallgat?

Hiszen maga egy kicsit beleláthatott az én életembe, amelyikbe a jó isten művészi harmóniába kevert múzeumigazgatót, író-t és hajó húzó lovat. Pedig abban az időben valósággal naplopó-életet éltem későbbi befogottságomhoz képest. Az már külön fátumom, hogy míg december elejéig fölségesen éreztem magam — fizikailag — szitáló esőben, csepegős ködben, éles szélben, — mihelyst megint megkezdtém a szobai életet, mindjárt belém ütött az influenza. Viszont ennek a kényszerű, hetek óta ágyban töltött szabadságnak köszönhetem, hogy most egy kicsit leüríthetek tömérdek levél-restanciámból, a magáét az elsők közé sorolván.

Kedves fiam!

Örülök neki, hogy megvetette fönt a lábát, — most már aztán nem is félttem se emberek komiszságától, se a csalódásoktól, amelyekkel lehetetlen lesz nem találkozni, akár mennyire fölverte is az élet. Azt hiszem, maga soha sem fog önmagában csalódnai, pedig összeomlás csak ott van, ahol ez megtörténik.

Petroviccsal az őszön beszélgettem magáról, — örülök neki, hogy írásos véleményét élő szóval is megerősítette.

Sebestyén úr és Tauszig úr velem együtt örülnek a jó híreknek, — azt hiszem, kettejüknek ez az egyetlen közös örömük. A két derék ember most haragszomrádot játszik egymással, nem is beszélnek, ez már hozzátartozik az életberendezésükhöz. Szerencsére míg én köztük vagyok, addig csak festett sírárokban tesznek kárt egymásban.

Lehet, hogy maga itthon is van, mikor én ezt a levelet írom, karácsony estéjén egy kis próba fölkelést rendezve. Akárhol jár, igaz szívvel gondolok magára és mindjárt boldog új esztendőt is kívánok. Azért ilyen korán, mert újévre én már el is akarok tűnni. Megpróbálok hat hétre kibujdosni az életből valami olyan helyre, ahol igazán csak a madár jár.

Abban a reményben, hogy vidámnak és elégedettnek látom, ha majd újra találkozunk, meleg, mondhatnám forró — 38.5° — barátsággal szorítom a kezét, öreg bátyja, nem „nagyságos igazgató úr”, nagyságos a fene:

Móra Ferenc

A művész kettőjük kapcsolatát ma is a szülő és fiú viszonyához hasonlítja. A szegedi Sajtóházban rendezett kamarakiállítás megnyitóján (1973. május 4.) ezt mondta: „Móra belémlátott és föloldott. Kitartásra buzdított, hogy egyenesbe jussak.

Közvetlen modorával meghitt viszonyt tudott teremteni: Még az apámmal sem tudtam ilyen kapcsolatot kialakítani...”.

A levélben említett személyek Petrovics Elek (1873—1945), a Szépművészeti Múzeum igazgatója, Cs. Sebestyén Károly és Tardos-Taussig Ármin (1874—1936) grafikusművész.

Móra következő — megmaradt — levele 1927 tavaszán kelt:

27. III. 23.

Kedves fiam,

sietek most frissében válaszolni a levelére, mert aztán nem tudom, mikor kerül rá sor. Az egészségem nem nagyon jött helyre Budán, megint muszáj beállnom dígónak. Valószínűleg még a héten elhurcolkodom a tengerpartra, azt hiszem, Abbáziába.

A levele nem lepett meg: vártam. Én is keresztül estem ezen az egyetemen, egyik főiskola olyan, mint a másik, — legalább Magyarországon. Az elkeseredés indokolt is, helyes is, csak odáig ne menjen, hogy — hátat fordítson az iskolának. Mert ide is könnyen elér az ember, — ezt is magamról tudom. Csak erősen kitar-tani, kis Tápai, míg minden testi-lelki poklokot át bele ér az egyenesbe.

Üdvözlétét a két derék embernek majd külön-külön adom át, mert ők még mindig utálják egymást. A nyári viszontlátásig meleg kézszorítással öreg barátja:

Móra Ferenc

Az elkeseredés oka — a művésznek a Somogyi-könyvtárban őrzött kéziratoss visszaemlékezéseiből kitűnően — az volt, hogy évfolyamtársaival csak szem és kéz dolgában vehette föl a versenyt, vitakészség, előadási mód vonatkozásában nem. Második évben már e téren sem volt hátrányban, harmadéves korában pedig ő nyerte el a főiskola Ferenczy-díját, melynek összegéből a nyáron olaszországi tanulmányutat tett.

Móra 1927 karácsonyán a következő levelet írta pártfogoltjának:

27. XII. 23.

Kedves kis Tápaím,

körülbelül ötszáz válaszolatlan levél terhét viszem át a lelkemen az új esztendőbe, de már a magáé mégis súlyos teher volna. Inkább még tíz levél marad felelet nélkül, de a maga kedves figyelmét mégis csak megköszönöm. Nagyon boldoggá tett a meglepetéssel és ezt ne vegye annak a frázisnak, amivel bizony magam is sokszor élek, mint szükséges rosszal. De őszinte volt az örömem, mert én mégis csak felelősséggel tartozom magáért — nem a városra gondolok, hanem önmagamra — s ha tehetsége felől nem is nyugtalanított kétség soha, mégis jól esik a magam szemével látnom, hogy nem csalódom se a művészen, se az emberben. S az utóbbi nekem tán még fájdalmasabb volna.

Hogy ki ne fogyjak időből és helyből, hagyom a szubjektív szavalást s csak a lényegre szorítokozom. Engem, akit első sorban a gondolat érdekel (s ezt a legnehezebb találni a mai magyar szobrászatban, de úgy nézem, az idegenben is) rendkívül megkapott a Krucifix-eszme eredetisége. Más kérdés, hogy az a kereszténység, amely a Krisztust rögtön kivetette magából, mihelyst Nagy Konstantin államvallássá tette, mondom, kérdés: hogy az a kereszténység előre vitte-e az emberiséget, vagy hátra: de a Krisztus, aki megváltó akar lenni, az a maga Krisztusa! Nem a megmerevedett halott, hanem a szenvedés fájával birkózó gigász. Egészen új és merész fölfogás. Sebestyén örök kritikizmusával fölveti a kérdést, hogy ki lehet-e a szobrászat nyelvén ezt az eszmét fejezni. Én úgy látom, magának van igaza, igenis ki lehet fejezni. Minden esetre jobban szeretném ezt látni nemes anyagban, mint a hősi emléket, bár örömmel látom, hogy abban is megkísérli elszakadni a sablontól, már amennyire lehet.

Sajnos, én tudnék róla a legtöbbet beszélni, mennyire megalkuvás az élet, különösen a magyar glóbuson s talán jön még nyugalmasabb óra, amelyben beszélgethe-

tünk róla. Most úgy bele vagyok keveredve ál-jubileumomba és mindenféle előadásokba (koszorú több van előjegyzésben), hogy búcsúznom kell. Meleg szeretettel szorítja a kezét vidám karácsonyt kívánó öreg barátja:

Móra Ferenc

Tápai karácsonyi ajándékként egy gipszszobrot és egyik munkájának fényképét küldte Mórának. Az egyméteres kompozícióban Buday Györgynek adott — baráti vitájukra — választ. Krisztus alakjában nem a passzív szenvedőt, hanem az oktalan halál ellen lázadó, élni és küzdeni akaró embert formálta meg, aki kitépi a földből a „szenvedés fáját”. Valóban új és merész fölfogás volt a huszonöt éves fiatalember-től! A fényképen látható világháborús emlékmű egy fegyverét elejtő, összeroskadó katonát ábrázolt. Tápai számúzta a kötelezően elvárt pátoszt, célja a háború borzalmainak bemutatása, az elrettentés, a barbárság elleni tiltakozás volt.

A művész utolsó írásos Móra- emléke egy levelezőlap. Szövege a következő:

Ns.

Tápai Antal úrnak,

szobrásznövendék

Budapest

Epres-kert, Képzőműv. Főiskola

Kedves kis Tápaiam,

II 6/1930

a kétségbeesést utoljára kell hagyni, különösen mikor 26 éves az ember és akkora külső, belső erő van benne, mint magában. P-nek ma írtam. Szeretettel öreg barátja:

Móra

A képeslap a szegedi közművelődési palotát ábrázolja. A művész 50 év távlatából már nem emlékszik, hogy sok gondja és baja közül éppen melyikre küldte biztató szavának íróját az igazgató úr. A P-nek írt levél Petrovics Eleknek szólhatott.

Az 1929/30-as tanévben Tápai a főiskola utolsó éves növendéke volt. Móra a már többször idézett tárcáját így fejezte be:

„... A kis Tápai most szolgálja az utolsó esztendejét. A nyomorúságnak is, meg a deákságnak is. Szentgyörgyi mesternek a legtöbbre tartott tanítványa. Most láttam egy akt-szobrát, amiért már is mesternek merem nevezni. Anélkül nem mertem volna róla megírni ezt a tárcát, aminek semmi egyéb célja nincs, mint felhívni a szegediek figyelmét arra, hogy valamikor nagyon büszkék lesznek erre „a mi fiúnk”-ra, akinek a homlokára a numen adest van írva.”

Kár, hogy ez az írás elkerülte a Szegedi tulipántos láda (1936, 1964) összeállítóinak, Szalay Józsefnek és Paku Imrének (1910—1975) a figyelmét. Az akt a Tavasz című szobor (1929) volt, melyet egy görög műgyűjtő akart megszerezni. Tápai ellenállt a búsás tiszteletdíjnak, mert kedvenc szobrát Szegednek szánta. (Jelenleg Újszegeden, az egyetemi fűvészkertben látható.) Művéhez egy szomorú emlék is fűződik. Idézzük a Délmagyarország (1970. március 15.) hasábjairól:

„... Öt példányban kifaragtam... körtefába. A legszebbet Mórának ajándékoztam. Ott nyújtózkodott a szobrom az íróasztalán. Minden tudásomat beleadtam a faragásba; hogy remegjen, feszüljön a bársony bőr alatt a fiatal élet. Nem tudtam én, hogy milyen kegyetlen vagyok. Ujjongó életigenlést állítok egy ember elé, aki csendesen készül a halálra. Az utolsó napjait teszem még nehezebbé.

Évek múlva, Móra halála után, meglátogatott Kotormány bátyám. Furcsán viselkedett... Nyelt egyet, mikor átnyújtotta Móra enyészetnek szánt utolsó feljegyzéseit. A kályha fenekéről kaparta ki. (Magyar Lászlónál van.) Megpörköltött papíron, alig olvashatóan ez állt: „Itt állt előttem agresszíven, tolakodóan; ujjongva maga az életigenlés, és bennem a halál dolgozik. Kibírhatatlan volt. Földhöz csaptam. Bejött Kotormány és Jánossal együtt illesztgettük össze a szobor darabjait. Gyanús lehettem neki, mert könnyes volt aggódó, hűséges tekintete.”

Kotormány emlékezései szerint (Móra igazgató úr... Bp. 1961.) a család nem engedte meg, hogy a halott Mórát lefényképezzék. Tápainak lehetővé tették, hogy

elkészítse az író halotti maszkját. Vitt mindent, ami kellett, de amikor megpillantotta a jóságos igazgató urat a halotti ágyon, nem volt ereje a maszk elkészítéséhez.

A művész a Somogyi-könyvtár dolgozóinak kérésére készítette el második Móra-szobrát. A sötétbarna tölgyfából készült mellszobor (1935) ma is a könyvtár olvasótermében van.

Egy köztéri Móra-szobor fölállítását Szalay József főkapitány szorgalmazta. A munkával Tápai Antalt bízták meg. A művész elkészítette a gipszmodellt, majd az Árvíz utcai Kulai-műhelyben kifaragták a szobrot. Az író portréja márványból, a többi rész fehér mészkőből készült. A szobrot 1939 július első hetében helyezték el a kultúrpalota följáró lépcsője által kettéosztott parktűkör város felőli oldalába. Az ünnepélyes fölavatásra — az előkészületek ellenére — nem került sor. Magyaróztatul elég az évszámra hivatkoznunk. (A szegedi szélsőjobboldal már 1933-ban is elég erős volt ahhoz, hogy botrányt kavaráó hozzászólásokkal fenyegetőzve megakadályozza a *Memento* írójának díszpolgárrá választását.) Erdemes idéznünk a mártírhálált halt *Vér György* (1904—1944) cikkéből:

„...Móra Ferenc szobra elkészült, csak úgy nagydobok nélkül, majdnem titokban... Szegény jó néhai való Szalay József, az egyre nagyobb árnyékot vető „líterátus főkapitány” szíve és dobbanása hozta létre... A Lantos könyvkiadó filléreiből és pengőiből... valósult meg ez a szobor... és a márványt aztán a város segítette kifaragni és felállítani.” (Délmagyarország, 1939. július 8.)

Azaz csak ígérte a segítséget. Tápai az általa befektetett pénzhez úgy jutott hozzá, hogy a város által elismert „támogatás” erejéig évekig nem fizetett lakbért.

A huzavona híre eljutott Pestre is. Az *Est* 1939. július 28-i számának *Bonyodal-mak Szegeden Móra Ferenc szobrának leleplezése körül* című cikke pellengérré állította Szegedet. A Gáspár Zoltán szerkesztette Szép Szó „Morzsák” című rovata (1939/35—36. sz.) kommentár nélkül átvette Az *Est* cikkének a lényegét:

„...Most semmi esetre sem rendezik meg az ünnepséget, mert senki sem kívánta a leleplezési ünnepséget vállalni. Nem akadt mértékadó tényező, aki vállalkozott volna rá, hogy Szeged nagy írójának szobrát átadja a nyilvánosságnak. Az indoklás egyszerű volt és érthető. A politikai viszonyok nem alkalmasak... Móra ugyanis mindig progresszíven hirdette a megértés és emberszeretet gondolatát.”

Tápai Antal tudta, hogy hiába várja művének ünnepélyes leleplezését. Cselekedett: a papírkámszát levéve, „fölavatta” Móra Ferenc szegedi szobrát! A sajtópörök tucatjában megedződött Vér György világgá kiáltotta a város szegényét:

„...A szobor ott áll keresztelés, felavatás nélkül, csak úgy »ruhátlanul« és »névtelenül«. Árvagyerek a tékozló városban, amely megfélekedett róla... zabiszobor a város szívéen... Magára hagyott árvaszobor, elfelejtették leleplezni.

...Néztem... a szobrászt... az elkészülés forró és ünnepi perceiben, — és néztem aztán, ahogy dűltan és megsebzetten — szívében egy város sebével — kiszaladt hozzá... maga leplezte le főtt szennedéllyel, szótalan viharzással, beszédek és koszorúk nélkül... Elfelejtették megkoszorúzni, de napról-napra friss virágot tesznek a fehér kövek ölébe... valaki koszorút tett rá... A Névtelen Járókelő, az Ismeretlen Polgár, az Örök Olvasó, a Hétköznapi Szeged... Aztán valami Hivatalos Gondozó járhatott arra, és reggelre eltakarította az egész névtelen csokorcsapatot, a Tiszába dobták az egész hivataln szemetet... De csak egy napig tartott ez a kopasz árvaság, — reggelre megint virág volt a kövek ölében...” (Délmagyarország, 1939. augusztus 27.)

Akik a hivatalos várossal szemben is vállalták volna a szoboravató ünnepség megrendezését és az azon való részvételt (az egyetemisták Bethlen Gábor Köre, Sík Sándor), nem voltak elég erősek a jobboldali nyomás ellensúlyozására. Hiába tűzték ki másodsorra is a szobor ünnepélyes leleplezésének a napját november második vasárnapjára, amint Vér György óvatosan írja, „szinte az utolsó órában mégis le kellett mondani az ünnepség megrendezéséről”. (Délmagyarország, 1939. november 14.)

A közművelődési palota előtti parktűkör másik — üres — felébe Tömörkény szobrát tervezték (Délm. 1939. október 24.) Végül is mindkét szobornak más helyet jelöltek ki. A Dugonics Társaság ötven éve (Szeged, 1943) című kötetben az 1942.

évi titkári jelentés arról tudósít, hogy a társaság „Móra Ferenc szobrának is megfelelőbb elhelyezést biztosít.” Tápai Antal Tömörkény-szobrának avatásakor (1943. május 23.) „nyer végleges elhelyezést Móra Ferenc szobra is, mely a tavasztól kezdve Tömörkény szobrával szemben, a múzeum előtti parkban eddigi helyénél sokkal megfelelőbb környezetben fog állani.” A Délmagyarország 1943. október 21-én *A Móra-szobor költözködik* címmel adott hírt az áthelyezésről. (Az elgondolás nem volt szerencsés. A szobrot megfosztották az adott építészeti háttértől, melyet a művész a készítéskor figyelembe vett. Jelenleg a háttér lezáratlan, a tekintetet hamar elvonja a Tisza széles horizontja.)

Tápai Antal 1943-ban újabb Móra-szobrot készített, melyet az író özvegyének ajándékozott. A mellszobrot Móra Ferencné (1880—1953) levélben köszönte meg:

Kedves Mester!

Amikor az ember nagyon sokat szeretne mondani, — olyankor rendszerint a torkán akad a szó. Most, mi is így jártunk. Jó lenne nagyon nagyon sokat mondani és nem jön a szájunkra más, csak annyi, hogy: köszönjük, köszönjük!

Köszönjük, hogy elhozta ide hozzánk a lehajtott fejét, az elnémult ajkát, annak, aki még él közöttünk ma is, mint kilenc évvel ezelőtt.

Mi már régen aludni megyünk, törődötten és fáradtan, de a szobor még mindig élni fog némán és örökéletűen. És az árnyékában emberré serdül majd a két unoka és a szobor az ő gyerekeikre is vigyázni fog. „Apapa” — nemzedékről-nemzedékre öröklődik és vele együtt, simogató szeretettel emlegetik majd a Mester nevét is. És így törlesztgetjük majd a hálánkat, amit most kifejezni nem tudunk.

A magára maradt Móra család minden tagjának nevében, ragaszkodó és meleg szívvel búcsúzik
Szeged, 943. jan. 8.

Özv. Móra Ferencné.

Szeged városa 1946-ban szolgáltatott elégtételt az írónak: Tápai Antal Móra-szobrát október 25-én — föllállítása után hét évvel — fölavatták. Az ünnepségen jelen volt Móra özvegye, a szegedi kulturális héten itt tartózkodó Bóka László, Gergely Sándor, Kardos László, Kassák Lajos, Komlós Aladár és Lengyel Balázs. A Juhász Gyula Társaság elnöke, *Magyar László* (1900—1971) lapszerkesztő mondott avatóbeszédet, majd átadta a szobrot a várost képviselő Donászy Kálmán kultúrtaácsnoknak. Befejezésül Lehotay Árpád elszavalta Juhász Gyula *Terzinák Móra Ferenc-hez* című versét.

Két év sem telt el, és újabb Móra-szoborral gazdagodott a város. A kultuszminisztérium megbízta Tápai Antalt, hogy készítse el Móra mellszobrát. A művész az elmaradhatatlan szivarral akarta ábrázolni az író. Elképzelését a *Szegedi Népszavában* (1947. június 25.) így indokolta:

„... A szobor fölkébe kerül s nem lehet csupán egy fej, hanem mellalakot kell mintázni. A kéznek feltétlenül rá kell kerülnie a szoborra, most már csak az a kérdés, hogy milyen módon? Csak a kéz legyen-e vagy valamit fogjon is? Élet és mozgás csak akkor van benne, ha valamit tart. Felmerülhet itt az ötlet, hogy könyvet vagy papiros tekercset kell a kezébe adni. Ez azonban banális sablon lenne. Ezért gondoltam a szivarra, ami szimbólikusan is kifejező, s Móra egyéniségére annyira jellemző momentum.”

A bíráló bizottság végül is nem fogadta el Tápai Antal elképzelését. Az ünnepélyes avatásra 1948. február 8-án, az író halálának tizennegyedik évfordulóján került sor. Az ünnepi beszédet mondó Ortutay Gyula hangsúlyozta, hogy a régi rendszer még halálában is félt a szelíd, halk szavú írótól, mert érezték, hogy ez a csendes szó erősebb náluk. A szobrot a város nevében Dénes Leó polgármester vette át, majd rövid ünnepi műsor következett. Az ünnepséget a rádió hangszalagon rögzítette.

Tápai Antalnak még egy köztéri Móra-ábrázolása van Szegeden. Az író utolsó lakását (Boldogasszony sgt. 13. szám, most Április 4. útja 15. szám) jelölő emléktáblán elhelyezett lemezdomborítás az ő munkája. A portrét a Móra Ferenc nevét viselő 600. sz. ipari tanuló intézet rendelte meg tőle az iskola főnállásának 75. évfordulójára. Az emléktáblára a Madácsy László által ajánlott Móra-idézetet vészték:

Hiszek az életben, az ereszlet alatt élők dolgos emberségében. Leleplezésére 1959. május 31-én került sor, ünnepi beszédet Hampel Ferenc helyettes igazgató mondott.

Tápai e három köztéri Móra-szobrán kívül még jó néhány portrét készített egykori patrónusáról. Mozdulatai, vonásai ma is benne élnek. Nap mint nap „látja” Mórát, behunytt szemmel is le tudná rajzolni. Jól ismeri arcának legapróbb részeit a szájuztól a szemöldökig, és ha emlékei kikíváncznak, nyúl a kalapács után — a forma már nem probléma — és a rézlemezről előtűnik a régvolt igazgató úr szelíd tekintete.

A 77 éves Tápai mintázza a 100 éves Mórát.

APRÓ FERENC

SZALAY FERENC FESTMÉNYE

